

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1982 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1983

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1982

VILNIUS

1983

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1982

VILNIUS

1983

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1982

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1983

Redakcinė kolegija:

Bronius VAITKEVIČIUS (*vyr. redaktorius*), Alfonsas EIDINTAS, Mečislovas JUČAS, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVIČIUS, Rita STRAZDŪNAITĖ (*sekretorė*), Tamara TARŠILOVA, Adolfas TAUTAVIČIUS, Irena VALIKONYTĖ, Regina ŽEPKAITĖ (*vyr. redaktorius pavaduotoja*)

PUBLIKACIJOS

SIBIRO LIETUVIŲ KOMUNISTŲ BATALIONO DOKUMENTAI .

GEDIMINAS VASKELA

Tarybų valdžios pergalė Spalio revoliucijoje ir Piliетiniame kare buvo pasiekta daugelio tautų darbo žmonių pastangomis. Lietuviai darbininkai, valstiečiai bei pažangūs inteligentai taip pat buvo aktyvūs revoliucinių įvykių dalyviai. Į kovą dėl šviesesnio ir prasmingesnio gyvenimo jie kilo ne tik gimtajame krašte, bet ir toli nuo tėvų namų, nes ne vienas skurdo ir carinės valdžios persekiotas lietuvis buvo palikęs gimtinę ir išsikūręs svetur. Tūkstančiai jų po plačiąją Rusiją pasklido Pirmojo pasaulinio karo metais.

Prasidėjus Spalio revoliucijai, iš Škotijos į Omską atvyko 1100 lietuvių angliakasių. Šie vyrai, ypač buvę Lietuviių socialistų sąjungos Didžiojoje Britanijoje nariai, pasižymėjo kovose už Tarybų valdžią Sibire. Viena iš reikšmingesnių jų nueito kelio mūsų atmintyje susijusi su Sibiro lietuvių komunistų bataliono istorija.

Ši dalinį, pavadinę jį Vytauto Didžiojo batalionu, 1919 metų vasarą Novonikolajevske (dabar Novosibirskas) ėmėsi formuoti Sibire atsidūrę buvusios carinės armijos karininkai lietuviai. Batalionas įėjo į Kolčiaiko kariuomenės lenkų formuotes, tačiau eiliniai jo kariai nenorėjo talkininkauti nei „juodajam admiralui“, nei lenkų nacionalistams. Todėl į batalioną įstojusiems Komunistų partijos nariams, kurių dauguma buvo Škotijos lietuviai reemigrantai, pavyko organizuoti sėkmingą sukilimą. Sukilimui vadovavo buvęs Lietuviių socialistų sąjungos Didžiojoje Britanijoje laikraščio „Rankpelnis“ redaktorius Juozas Steponaitis (1888—1945), vėliau tapęs bataliono komisaru. 1919 metų lapkričio mėnesį į pirmąją užduotį pasiūstas dalinys perėjo pas partizanus, vėliau kovėsi Raudonojoje Armijoje. Kovos kelią batalionas baigė 5-osios armijos III Internacionalo divizijoje 1920 metų kovo mėnesį Krasnojarske*.

Sibiro lietuvių komunistų bataliono dokumentų išliko nedaug. Publikacijoje pateikiami beveik visi šiuo metu žinomi. Tai vietovių, kuriose veikė batalionas, Tarybų vykdomųjų komitetų sveikinimai, lietuvių karių

* Škotijos lietuvių darbininkų kovos Sibire, taip pat Sibiro lietuvių komunistų bataliono istorija, daugelis Sibiro lietuvių komunistų bataliono kovotojų išsamiai apibūdinti B. Vaitkevičiaus straipsnyje „Iš Škotijos lietuvių kovų už Tarybų valdžią Sibire istorijos“ (LKP istorijos klausimai, 1963, t. 3, p. 45—52).

laiškas Okulovo kaimo gyventojams, bataliono karinio revoliucinio štabo įsakymas ir išsamus pranešimas karinei vadovybei apie bataliono perėjimą į Raudonosios Armijos pusę, telegrama RTFSR užsienio reikalų liaudies komisarui G. Čičerinui. Šie dokumentai vienaip ar kitaip pateko į LKP atstovybę prie Komunistų Internacionalo Vykdomojo komiteto ir dabar saugomi Partijos istorijos instituto prie LKP CK Partiniame archyve. Jie gana išsamiai apibūdina bataliono nueitą kelią.

Kai kurių publikuojamų dokumentų vertimai į lietuvių kalbą buvo skelbti ano meto lietuvių komunistinėje spaudoje (tai nurodoma parašėse), tačiau iš rusų kalbos tada versta nepakankamai tiksliai, dažnai trumpinama, todėl publikacijoje pateikiamas naujas rusų kalba rašytų dokumentų vertimas.

Dokumentų kalba palikta tokia, kokia yra originale, tik rašyba šiek tiek pataisyta. Žodžio prasmė ar pavadinimas, dėl kurių kilo abejonių, aptariamai nuorodose. Dokumentų saugojimo vieta nurodyta po antrašte.

Rusiškų tekstų vertimus peržiūrėjo ir patikslino Partijos istorijos instituto prie LKP CK mokslinė bendradarbė Živilė Antanaitytė, už tai jai dėkoju.

**1. 1919 m. lapkričio 28 d. Okulovo * kaimo Tarybos komiteto sveikinimas
Sibiro lietuvių komunistų bataliono kariams**

РА, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 4. Originalas, rusų k.

Великие боевые наши товарищи Литовцы 1-го Литовского батальона, перешедшие на нашу красную сторону со стан/ции/ Черепаново

Вы, глубоко сознательные наши товарищи, сыны истерзанной Литвы, только Вы одни воодушевили наш измученный Окуловский народ. С великою радостью борцов за свободу мы, как малые дети, с переходом Вас, дорогие наши товарищи, в наш лагерь, воодушевились до такого великого подъема, который вероятно один раз в нашей жизни и случился.

О, как бы мы были рады, если бы мы скоро хотя бы одного из Вас увидели, благородного товарища. Мы верим Вам, освободить** под влиянию 1905—1908 годов, когда Вы, как разумные борцы, шли своей массой на борьбу за свободу впереди всех народов России. Вы, как бойцы зверской бойни Германно-Английской буржуазии 1914—1919 года, нам тоже известны. Мы Вам, как идейным борцам настоящего всемирного движения, с чувством любви глубоко и глубоко верим, как самим себе и нашим дорогим товарищам, во главе Григория Федоровича Рогова***, и товарищам всеобщего красного фронта России и всех наших братьев пролетариев и крестьян, участвующих в сем Великом движении. О, верные товарищи наши, услышите наше бесконечно сердечное доверие Вам, которое мы этим Вам излагаем в этом выражении и просим все быть водителями нашими.

Товарищи многие Ваши и наши уже погибли в борьбе за свободу — свободу не капиталистов, не прислужников, не изменников народа, не выходцев и проходимцев всех видов, а Великую социалистическую свободу всех поработенных народов. Вот общей душе их мы и преклоняемся, как дорогой нашей святыне, оставившей о себе

* Tomsko gubernijos Barnaulo apygarda (dabar Novosibirsko sritis).

** Taip tekste.

*** Vėlesnė J. Steponaičio pastaba: „Vėliau Rogovas pasirodė esąs plėšiku. Jis buvo areštuotas ir pasodintas kalėjiman. Šieji draugai, matyti, nežinojo apie jį — vien girdėjo ir skaitė jį savo draugu. Pagalios, juk Rogovas tuo laiku veikė kaip tikras kovotojas — iškrypo iš vėžių kur kas vėliau“ (Komunistų tiesa (Omskas), 1920, balandžio 1; Originalas — РА, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 2^b).

Великую память. Да, товарищи, Вы вблизи нас и это пребывание Ваше оставляет нас здесь глубоко счастливыми до опьянения, ибо Вы — надежда и опора наша. Итак товарищи.

Да здравствует социалистическая свобода красных, да здравствует Великие наши вожди Ленин, «...» Луначарский и другие!

Да здравствуете Вы, /да/ здравствует наш товарищ Рогов с другими борцами и все борцы свободных мест Сибири и России!

Мы под Вашим водительством хотим идти вперед к намеченной социалистической цели.

Остаемся с Великою радостью борцы Окуловцы, перенесшие много и много горя и страданий, и шлем Вам Великий привет.

Окуловский Исполком

28 ноября 1919 г.
с. Окулово

Члены комитета	(—) Пьяников
	(—) Кайнов
	(—) Кузин
	(—) Хижров (?)
Председатель комитета	(—) Краснов
Секретарь	(—) П. Еримин

Vertimas****

Didieji mūsų kovos draugai 1-ojo lietuvių bataliono, perėję į mūsų raudonąją pusę iš Čerepanovo stoties

Jūs, sąmoningieji mūsų draugai, iškankintos Lietuvos sūnūs, tik Jūs vieni įkvėpėte mūsų iškamuotus Okulovo žmones. Jums, mūsų brangūs draugai, perėjus į mūsų pusę, mes, kaip maži vaikai, su didžiausiu kovotojų už laisvę džiaugsmu patyrėme tokį stiprų pakilimą, kaip, tikriausiai, tik vieną vienintelį kartą mūsų gyvenime ir teatsitiko.

O, kaip mes džiaugtumėmės, jei kuo greičiau nors vieną Jūsų kilnų draugą išvystume. Mes pasitikime Jumis, išlaisvintojai *****, prisimindami 1905—1908 metus, kada Jūs, kaip sąmoningi kovotojai,ėjote visi į kovą už laisvę visų Rusijos tautų priešakyje. Kaip žvėriškų Vokietijos [ir] Anglijos buržuazijos 1914—1919 metų skerdynių kovotojai, Jūs mums taip pat žinomi. Mes Jumis, idėjiniais dabartinio pasaulinio judėjimo kovotojais, jausdami brolišką meilę, kuo labiausiai pasitikime, kaip patys savimi ir savo brangiais draugais, Grigorijaus Fiodorovičiaus Rogovo vadovaujamais, ir visuotinio Rusijos raudonojo fronto draugais, ir visais mūsų broliais proletarais bei valstiečiais, šio didžiojo judėjimo dalyviais. O, ištikimieji mūsų draugai, išgirskite mūsų nuoširdų begalinį pasitikimą Jumis, kurį Jums šiuo būdu išreiškiame, ir prašome visus būti mūsų vadovais.

Daugelis Jūsų ir mūsų draugų jau krito kovoje už laisvę — ne kapitalistų, ne [jų] pakalikų, ne liaudies išdavikų, ne išeiivių ir visokių perėjusių laisvę, o didžiąją socialistinę visų pavergtųjų tautų laisvę. Tad bendrai jų dvasiai mes ir lenkiames, kaip didžiai šventenybei, palikusiai po savęs brangų prisiminimą. Taip, draugai, Jūs arti mūsų ir Jūsų buvimas daro mus giliai, iki svaigulio laimingus, nes Jūs — mūsų viltis ir atrama. Taigi draugai.

Tegyvuvoja socialistinė raudonųjų laisvė, tegyvuvoja didieji mūsų vadai Leninas, «...» Lunačiarskis ir kiti!

Tegyvuojate Jūs, tegyvuvoja mūsų draugas Rogovas su kitais kovotojais ir visi laisvųjų Sibiro ir Rusijos vietovių kovotojai!

**** Versta iš originalo; pirmą kartą laiškas buvo išverstas ir lietuvių kalba paskelbtas 1920 metais „Komunistų tiesoje“ (1920, balandžio 1). Pirmojo vertimo rankraštis su J. Steponaičio priedašu saugomas PA, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 2^b.

***** Versta pagal prasmę.

Jūsų vedami mes norime eiti pirmyn į užsibrėžtą socialistinį tikslą.
Paliekame didžio džiaugsmo kupini kovotojai Okuloviečiai, iškentę labai daug vargo ir kančių, ir siunčiame Jums didelės pagarbos pareiškimą.

Okulovo [kaimo tarybos] Vykdomasis komitetas

1919 m. lapkričio 28 d.
Okulovo [kaimas]

Komiteto nariai	(—) Pjanikovas
	(—) Kainovas
	(—) Kuzinas
	(—) Chižrovos [?]
Komiteto pirmininkas	(—) Krasnovas
Sekretorius	(—) P. Jerimas

2. 1919 m. lapkričio 30 d. Sibiro lietuvių komunistų bataliono sveikinimas Okulovo kaimo darbo žmonėms

Komunistų tiesa (Omskas), 1920 m. balandžio 1 d.*

Brangūs Okulovo apylinkės draugai!

Ačiū už Jūsų širdingą pasveikinimą, kuris tiek mus apkvaitino, kad vos antrą dieną atsiminėme esantys Jums skolingi Jus taip pat širdingai pasveikinti ir duot pažinti save.

Turbūt niekuomet jau neužmiršime tos laimingos valandos, kaip po savo kojų pajutome Okulovo apylinkės karžygių krauju atpirktą žemę, kai pamatėme jos gyventojų pilnus drąsumo ir vilties veidus ir griežtą pasišventimą kovai už laisvę ir gerovę visų darbo žmonių.

Draugai, mes jau seniai troškome ir ieškojome progos susijungti su Jumis, kad padėtume ir savo plytelę pamatan laisvės rūmų. Dabar, pasiekę savo tikslą — atlikę pirmąjį kelionės žingsnį ir sustiprėję nuo Jūsų gautaisiais išpūdziais bei Jūsų narsumu, kuris išvarginto darbininko kumštę padaro galingesnę, negu paskutiniuoju laiku išrastieji karo ginklai, mes duodame žodį, kad ant savo pečių, kol tekės per mūsų gyslas kraujas, nesiduosime uždėt vergijos jungo, kuris tiek šimtmečių slėgė darbo žmonių ir mažesniųjų ūkininkų klasę. Aiškiai nujausdami, kad Jūs, draugai, esate tos pat nuomonės, kaip ir mes, daugiau žodžiams vietos neberandame ir vienu balsu sušunkame **pirmyn!**

Lai gyvuoja klasių kova!

Lai gyvuoja pasaulinė darbo žmonių vienybė!

Lai gyvuoja mūsų didieji vadai, visi kovotojai ir jų narsumas visuose mūsų raudonuosiuose frontuose!

Lai gyvuoja plati socialistinė laisvė!

Lietuvių Komunistų bataliono štabas: **Biveinis, Steponaitis, Marcinkevičius,**

Būrių vadai: **Dulka, Tribendis, Zeleckis.**

Sod. Čeriomuškinskaja 1919. XI. 30

* Sveikinimas buvo skelbtas: Komunistas, 1967, Nr. 9, p. 75—76.

**3. 1919 m. lapkričio 30 d. Zacharovo kaimo gyventojų sveikinimas
Sibiro lietuvių komunistų bataliono kariams
bei to paties kaimo karinio revoliucinio komiteto štabo
viršininko lydraštis**

РА, ф. 77, ап. 2, б. 67, л. 5—6. Originalas, rusų k.

Товарищи, просим вас дайте содействие услышать товарищам голос привета нашего.

Начальник Захаровского военно-революционного штаба

(—) [Parašas]

Ноябрь 30-го 1919 года

Талицкой волости Барнауль/ского округа/
Захаровский сельский исполнительный ко-
митет [Antspaudas]

Привет товарищам, принесшим оружие войскам советской власти.

Да здравствует! Интернациональное войско, услышав призыв трудящегося русско-го народа, который вот второй год, как льет кровь за идею интернационализма. Товарищи! Мы знали, что вы в рядах реакционера Колчака, но действие ваше, мы всегда говорили, что сведется в пользу нашу! Товарищи! В борьбе за социализм вы, братья, старше нас, почему мы так горячо и верили в вас. Напоминаем, что вы имете старшинство в братии нашей, то мы согласны идти под командой вашей.

Товарищи, довольно быть слепым оружием в руках врагов помещиков, купцов, фабрикантов, банкиров и генералов!

Довольно им строить титулы, дворцы, палаты из крови пролетарской и крестьянской!

Товарищи, вы как старшие братья, в борьбе за социализм ведите нас ближе к интернационалу, ведите и мы от вас ни шагу.

Привет товарищам от граждан деревни Захарово.

Ноября 30-го 1919 года

Vertimas

Draugai, prašytume sudaryti galimybę draugams išgirsti mūsų sveikinimą.
Zacharovo karinio revoliucinio štabo viršinin-
kas

(—) [Parašas]

1919 m. lapkričio 30 d.

Barnaulo apygardos Talicko valsčiaus Zacha-
rovo kaimo Vykdomasis komitetas

[Antspaudas]

Sveiki, draugai, atgabėnę ginklų Tarybų valdžios kariuomenei.

Tegyvuoja Internacjonalinė kariuomenė, išgirdusi šauksmą Rusijos darbo liaudies, kuri jau antrus metus lieja kraują už internacionalizmo idėją. Draugai! Mes žinojome, kad jūs reakcionieriaus Kolčiako gretose, tačiau visada kalbėjome, kad veiksite jūs mūsų pusėje. Draugai! Kovoje už socializmą jūs mūsų vyresnieji broliai, todėl taip karštai ir tikėjome jumis. Primename, kad jūs esate vyresnieji mūsų brolijoje, todėl sutinkame būti jūsų vadovaujami.

Draugai, pakaks būti aklu įrankiu priešų dvarininkų, pirklių, fabrikantų, bankininkų ir generolų rankose!

Pakaks jiems iš proletarų ir valstiečių kraujo statyti titulus, dvarus, rūmus!

Draugai, kaip vyresnieji broliai kovoje už socializmą veskite mus arčiau Internacio-
nalo, veskite, ir mes nuo jūsų nė per žingsnį.

Pasveikinimas draugams nuo Zacharovo kaimo gyventojų.

1919 m. lapkričio 30 d.

**4. Antrojo Pričernės rajono parajonio Vykdomojo komiteto sveikinimas
Sibiro lietuvių komunistų bataliono kariams.
1919 m. lapkričio pabaiga—gruodžio pradžia**

РА, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 2. Originalas, rusų k.

Выписка из протокола № 3

Заседания членов ПОДРАЙОННОГО Исполнительного Комитета 2-го Причернского района

На заседании присутствовало 9 человек.

СЛУШАЛИ доклад представителя от Литовского Б-на тов. Мицкевича.

Выслушав доклад тов. представителя от Литовского б-на, Постановили: В лице членов Подрайонного Исполкома в составе 9 человек, Военного Комиссара Батальонного/Штаба № 4 т/оварища/ Кудинова и всех вооруженных партизанских отрядов нашего подрайона, приветствовать тов. Литовцев, сознательно перешедших на сторону борющихся за право и свободу трудового народа, приветствовать товарищей по борьбе против угнетателей.

Мы, члены Исполкома, Военный Комиссар и все вооруженные силы отрядов Подрайона, восхищаемся доблестью тов. Литовцев, дорогих товарищей, которые в трудную минуту борьбы пролетариата не за страх, а за совесть перешли на нашу сторону и сознательно во время успели пособить нам, а по этому тронутые их помощью, тронутые их преданностью к делу народа, шлем им прочувственное, душевное, Русское спасибо и желаем Вам, тов. Литовцы, успехов совместно с нами борьбе за Свободу трудящимся.

Председатель исполкома	(—) Тюленев
Секретарь	(—) Новиков
Члены штаба военный Батал. 4-й	(—) Кудинов
	(—) Костилов

№ 40

Vertimas *

2-jo Pričernės rajono parajonio Vykdomojo komiteto posėdžio

Protokolo Nr. 3 išrašas

Posėdyje dalyvavo 9 žmonės.

SVARSTĖ Lietuvių bataliono atstovo drg. Mickevičiaus pranešimą.

Išklausius drg. Lietuvių bataliono atstovo pranešimą, nutarta: 9 asmenų parajonio Vykdomojo komiteto, 4-ojo bataliono štabo karinio komisaro drg. Kudinovo ir visų mūsų parajonio ginkluotų partizanų būrių vardu pasveikinti draugus lietuvius, sąmoningai perėjusius į kovotojų už darbo liaudies teises ir laisvę pusę, pasveikinti kovos su engėjais bendražygius.

Mes, Vykdomojo komiteto nariai, karinis komisaras ir visos parajonio ginkluotųjų būrių pajėgos, žavimės draugų lietuvių šaunumu, brangių draugų, kurie sunkią proletariato kovos minutę ne iš baimės, o sąžinės liepiami perėjo į mūsų pusę ir sąmoningai laiku spėjo mums pagelbėti, ir todėl sužadinti jų pagalbos, sužadinti jų ištikimybės liaudies reikalui, siunčiame jiems nuoširdų rusišką aciū ir linkime Jums, draugai lietuviai, sėkmės bendroje su mumis kovoje už darbo žmonių Laisvę.

Vykdomojo komiteto Pirmininkas	(—) Tiulenevas
Sekretorius	(—) Novikovas
4-jo bataliono karinio štabo nariai	(—) Kudinovas
	(—) Kostilevas

Nr. 40

* Versta iš originalo; pirmą kartą lietuvių kalba paskelbta 1920 metais „Komunistų tiesoje“ (1920, balandžio 1). Pirmojo vertimo rankraštis saugomas PA, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 2^a.

5. 1919 m. lapkričio 30 d. Sibiro lietuvių komunistų bataliono
karinio revoliucinio štabo įsakymas Nr. 3

PA, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 3. Kopija, lietuvių k.

PIRMASIS LIETUVIŲ KOMUNISTŲ BATALIONAS

Sod. Čeremuškina

Lapkričio 30 d. 1919 m.

DIENOS PALIEPIMAS

Nr. 3

Karo-Revoliucijinis štabas paliepia:

§ 1.

Išrinktus viešu balsavimu lapkričio 29 d. š. m. 3-čio būrio* vadu Dulką Joną, vado pagelbininku Sneedžę Petrą, skyrininkus**: 1-mo sk. Snudaitį Vinčą, 2-ro sk. Peleckį Petrą, 3-čio sk. Samulionį Feliksą; dalininkus: 1-mą Mielinį Praną, 2-rą Paragą Joną, 3-čią Velicką Juozą; Nerindinio būrio***: vadu Zeleckį Stanislovą, vado pagelbininku Janasių Joną, skyrininkus: 1-mo sk. Keblių Juozą, 2-ro sk. Matulevičių Joną; dalininkus: 1-mą Misiūną Mykolą, 2-rą Černeckį Praną, 3-čią Presevičių Vinčą, 4-tą Grigą Joną; Kulkosvaidžių būrio****: vadu Žilinską Juozą, vado pagelb. Steckį Joną; skyrininkus: 1-mo sk. Meškauską Silvestrą, 2-ro sk. Abromaitį Alfonsą, dalininkus: 1-mą Kanopką Vinčą, 2-rą Senkų Juozą, 3-čią Karlą Alfonsą, 4-tą Maželį Petrą — užtvirtiname jų tarnystėje ir pareigose.

§ 2.

Drg. [J.] Steponaitį laikinai paskiriam profesijinės sąjungos pirmininku, jo pagelbininku — d[rg.] [J.] Vasaitį.

§ 3.

Drg. Mickevičių siunčiam delegatu nuo Lietuvos komunistų bataliono į apskričio sovietų delegatų suvažiavimą.

§ 4.

Drg. [P.] Plaušiniui sustatyti atsišaukimus į rusų kareivius ir apylinkės kaimiečius.

§ 5.

Štabas skaitė kulkosvaidžių būrio rezoliuciją, kurioje būrys prisiketina iki paskutinio kraujo lašo kovoti už darbo žmonių laisvę. Štabas, matydamas draugų supratimą ir gerus norus, širdingai juos sveikina.

K.-R. vyr. štabo nariai: Steponaitis
Rozovas
Muraškinas
Biveinis

* Tikriausiai kuopos, nes J. Steponaitis rusų kalba rašytame pranešime nurodo batalioną buvus padalytą į kuopas, o korespondencijoje lietuvių kalba — į būrius (žr.: Sibiro lietuvių komunistų bataliono karinio revoliucinio komiteto 1920 m. sausio 1 d. pranešimą (PA, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 1) ir J. Steponaičio laišką „Komunistų tiesos“ redakcijai (Komunistų tiesa, 1920, balandžio 1).

** Jei terminas „būrys“ atitinka „kuopą“, tai „skyrius“ tokiu atveju turėtų reikšti „būrys“, o „skyrininkas“ — „būrio vadas“.

*** „Nerindinis būrys“ — materialinio-techninio aprūpinimo padalinys.

**** „Kulkosvaidžių būrys“ — kulkosvaidininkų (arba kulkosvaidžių) komanda.

**6. 1920 m. sausio 1 d. Sibiro lietuvių komunistų bataliono
karinio revoliucinio komiteto pranešimas Raudonosios Armijos junginio * vadovybei**

РА, ф. 77, ар. 2, б. 67, л. 1. Копија, русų к.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ДОКЛАД

О переходе литовского батальона на сторону Красной Армии.

1917 г. в июле месяце англо-русская конвенция постановила призвать русских подданных, проживающих в пределах Великой Британии и годных к воинской повинности, в армию. Объединившиеся рабочие, во главе с тов. Чичериным (ком. ин. дел), категорически отказались поступить в английскую армию. На это Английское правительство ответило ультиматумом, угрожая выселить из пределов В/еликой/ Британии всех русских подданных, оставляя лишь их семьи, старых и малолетних. Рабочие, не в состоянии бороться дальше с такими наглыми английского правительства постановлениями, принуждены были оставить Англию и отправиться в Россию.

В ноябре месяце 1917 г. в г/ороде/ Омск прибыло около 1100 эмигрантов литовцев, из коих около 300 чел/овек/ были члены Литовской Социалистической Федерации Великой Британии, существующей с 1905 г. и работающей в контакте с русскими товарищами во главе с тов/арищем/ Чичериным в Лондоне.

Послушные призыву революции, выделилась группа литовцев, членов сказанной Федерации, и поступила в 2-ой Омский Международный Пролетарский Партизанский Отряд, организованный для борьбы с атаманом Семеновым, наступающим из Манчжурии.

В начале февраля 1918 г. отряд выехал на фронт.

В течении 6-ти месяцев борьбы с семеновцами было убито 8 тов. литовцев и 16 чел/овек/ ранено.

В сентябре под давлением семеновцев, калмыковцев и японцев с Востока и чехословаков с Запада, партизанские отряды были принуждены рассеяться во все стороны.

После падения Советской власти многие из нас погибли от расстрелов и в тюрьмах. Осталось лишь около 100 чел/овек/.

В июле 1919 г. в г/ороде/ Ново-Николаевске начал формироваться 1-ый отдельный литовский батальон им. Витовта великого при польских войсках, якобы для охраны жел/езных/ д/орог/ и тыла колчаковской армии.

В г/ороде/ Благовещенске группа литовцев (остатки 2-го Омского отряда) всесторонне обсуждала возможность поступить в литовский батальон для ведения агитации и захвата оружия и наконец пришли к заключению, что нас насчитывается около 100 чел/овек/ и можем приступить к осуществлению нашего плана. Были приняты все меры к осторожности со стороны шпионажа.

В течении 5-тимесячной формировки литовского батальона уже скопилось более 100 бывших красноармейцев и появилось много сочувствующих красным, среди которых можно вести осторожную агитацию, подготавливая их к выступлению. Много товарищей прибыло из Омской тайной организации, которые помогали подготовить благоприятную почву для выступления. Г/оспода/ офицеры (коих было 16 чел/овек/) сразу подозревали, что «что-то в батальоне не ладно», но не могли точно установить характер движения — они рассматривали негодование с материальной точки зрения.

Комитет нашей тайной организации состоял из 7 лиц, которые распределили задачи между собою. В числе этих лиц были взводные командиры и один офицер, который в батальоне занимал место писаря.

25-го ноября с/его/ г/ода/ было ровно 5 дней, как наш батальон в большом эшелоне стоял на ст/анции/ Черепаново и «охранял жел/езную/ д/орогу/».

В 10 ч/часов/ утра, по приказу нашего комитета во главе с тов. Степонайтисом, 1, 2, 3 роты и пулеметная команда, под руководством всех членов комитета в одну

* Raudonosios Armijos 35-osios divizijos arba šios divizijos 312-ojo pulko vadovybei, nes Sibiro lietuvių komunistų batalionas įėjo (1919 m. gruodžio 19 d.) į jų sudėtį.

минуто заняли телеграф, станцию, обезоружили милицию, арестовали всех офицеров (в том числе 2 польских и 3 русских), сожгли деревянный мост, скатили с рельс паровоз и, нагрузив 266 подвод аммуницией и казенным имуществом, удалились в сторону с/ела/ Черемушкины, т/о/ е/сть/ в ту сторону, где действовали повстанцы.

По пути следования нами было обезоружено несколько милиционеров и дружинников. Товарищи солдаты всюду были встречены радушно и всюду были предъявлены жалобы над «бандами», которые грабят крестьян.

Из станции Борково были высланы два делегата т/ов./ Степонайтис и т/ов./ Жебровский в с/ело/ Б/ольшой/ Колтай в штаб тов. Громова, вождя повстанцев. После долгой и тревожной беседы наконец удалось убедить повстанцев, что литовский батальон идет на помощь большевикам и везет с собою 6 пулеметов, 500 винтовок, 500 000 патронов и бомб и много казенного имущества.

27-го ноября с/его/ г/одâ/ литовский батальон соединился с отрядом тов. Громова и действовал вместе до прихода Советских войск.

При сем прилагается список членов комитета.

Председатель Комитета Степонайтис
Секретарь Плаушинис

г. Кузнецк
1-го января 1920 г.

Vertimas

Visų šalių proletarai, vienykitės!

PRANEŠIMAS

Apie lietuvių bataliono perėjimą į Raudonosios Armijos puse

1917 metų liepos mėnesį Anglijos—Rusijos konvencija buvo nutarta Rusijos valdinius, gyvenančius Didžiosios Britanijos teritorijoje ir tinkamus karinei tarnybai, pašaukti į armiją. Susivieniję darbininkai, vadovaujami drg. Čičerino (Užsienio reikalų [liaudies] komisaras), kategoriškai atsisakė stoti į Anglijos vyriausybę į tai atsakė ultimatumu, grasindama ištremti už Didžiosios Britanijos ribų visus Rusijos piliečius, paliekant tik jų šeimas, senelius ir mažamečius. Darbininkai, neturėdami galimybės toliau kovoti su tokiais įžūliais Anglijos vyriausybės nutarimais, buvo priversti palikti Angliją ir išvykti į Rusiją.

1917 metų lapkričio mėnesį į Omsko miestą atvyko apie 1100 lietuvių emigrantų, iš kurių apie 300 žmonių buvo Lietuvių socialistų sąjungos Didžiojoje Britanijoje, veikiančios nuo 1905 metų ir dirbančios kartu su draugais rusais iš Londono, vadovaujamais drg. Čičerino, nariai.

Paklusdami revoliucijos šaukimui, grupė lietuvių, minėtos Sąjungos narių, atsiskyrė ir įstojo į 2-ąją Omsko Internacionalinį proletarinį partizanų būrį, suorganizuotą kovai su atamanu Semionovu, puolančiu iš Mandžiūrijos.

1918 metų vasario pradžioje būrys išvyko į frontą.

Per 6 mėnesius kovos su semionovininkais buvo užmušti 8 draugai lietuviai ir 16 žmonių sužeista.

Rugsėjo mėnesį, spaudžiant semionovininkams, kalmykovininkams ir japonams iš Rytų bei čekoslovakams iš Vakarų, partizanų būriai buvo priversti išsisklaidyti kas sau.

Žlugus Tarybų valdžiai, daugelis mūsų žuvo sušaudyti ir kalėjimuose. Liko tik apie 100 žmonių.

1919 metų liepos mėnesį šalia lenkų karinių dalių Novonikolajevske pradėjo formuotis 1-asis atskiras Vytauto Didžiojo lietuvių batalionas, neva geležinkelių ir Kolčiako armijos užnugario apsaugai.

Blagoveščenske grupė lietuvių (2-ojo Omsko būrio likučiai) visapusiškai svarstė galimybę įstoti į lietuvių batalioną agitacijai vesti ir ginklams užgrobti ir pagaliau nusprendė, kad mūsų yra apie 100 žmonių ir galime imtis įgyvendinti mūsų planą. Buvo imtasi visų priemonių nuo šnipų apsisaugoti.

Per 5 lietuvių bataliono formavimo mėnesius susirinko daugiau kaip 100 buvusių raudonarmiečių ir atsirado daug prijaučiančių raudoniesiems, tarp jų buvo galima vesti atsargią agitaciją, rengiant juos sukilimui. Iš pagrindinės Omsko organizacijos atvyko

daug draugų, kurie padėjo paruošti sukilimą. Ponai karininkai (kurių buvo 16 žmonių) iš karto įtarė, kad „kažkas batalione negerai“, tačiau judėjimo pobūdžio tiksliai nustatyti neįstengė — jie vertino nepasitenkinimą materialiniu požiūriu.

Mūsų pagrindinės organizacijos komitetą sudarė 7 žmonės, kurie pasiskirstė darba tarpusavyje. Tarp šių asmenų buvo būrių vadai ir vienas karininkas, batalione ėjęs raštininko pareigas.

Šių metų lapkričio 25-ąją buvo lygiai 5 dienos, kai mūsų batalionas, [įsikūręs] 'dide- liame ešelone, stovėjo Čerepanovo stotyje ir „saugojo geležinkelį“.

10-tą valandą ryto mūsų komiteto, vadovaujamo drg. Steponaičio, įsakymu, 1-oji, 2-oji [ir] 3-oji kuopos bei kulkosvaidininkų komanda, komiteto narių vadovaujamos, vienu metu užėmė telegrafą, stotį, nuginklavo miliciją, suėmė visus karininkus (tarp jų 2 lenkus ir 3 rusus), sudegino medinį tiltą, nuvertė nuo bėgių garvežį ir, prikrovę 266 pastotes amunicijos ir kito turto, pasitraukė Čeriomuškino kaimo link, t. y. į tą pusę, kurioje veikė sukilėliai.

Žygiuodami nuginklavome keletą milicininkų ir draugininkų. Draugai kareiviai visur buvo, džiugiai sutinkami, ir visur buvo skundžiamasi „gaujomis“, kurios plėšia valstiečius.

Iš Borkovo stoties buvo išsiųsti du delegatai — drg. Steponaitis ir drg. Žebrovskis — į B[olšaja] Kolta* kaimą, į drg. Gromovo, sukilėlių vado, štabą. Po ilgo ir neramaus pokalbio pagaliau pavyko įtikinti sukilėlius, kad lietuvių batalionas eina į pagalbą bolševikams ir su savimi vežasi 6 kulkosvaidžius, 500 šautuvų, 500 000 šovinių ir granatų, ir daug kito turto.

Šių metų lapkričio 27 d. lietuvių batalionas susijungė su drg. Gromovo būriu ir kartu veikė, kol atėjo Tarybinė kariuomenė.

Komiteto narių sąrašas pridedamas.

Komiteto pirmininkas
Steponaitis
Sekretorius
Plaušinis

Kuzneckas,
1920 m. sausio 1 d.

7. 1920 m. vasario 10 d. Sibiro lietuvių komunistų bataliono kartu sveikinimo telegrama RTFSR užsienio reikalų liaudies komisarui G. Čičerinui

РА, f. 77, ap. 31, b. 3, l. 38. Kopija, rusų k.

ТЕЛЕГРАММА

От 10/2. Комиссару Иностранных Дел РСФСР Тов. ЧИЧЕРИНУ.

Товарищ, мы, члены Литовской Социалистической Федерации Великой Британии, сердечно приветствуем Вас с прибытием в Советскую Россию. Второй год, как мы расселились по широкой Сибири и сражаемся с коварными врагами трудящихся, много нас погибло, много посажено в тюрьмах, оставшиеся в живых организовались в подполье и поступили в Литовский батальон, формирующийся в Новониколаевске. После трехмесячной работы нам удалось превратить весь батальон в красный батальон и уйти к своим товарищам партизанам, действующим в Чумышском районе. Уйдя со ст. Черепаново захватили с собою 6 пулеметов, 5100 японских винтовок, 500 000 патронов, бомб и много казенного имущества, арестовали 20 офицеров, разрушили мосты, приостановили движение по железным дорогам. Исполнив свой долг рабочего, который долго рабствовал в каменноугольных копях в Шотландии и там часто мечтал отомстить врагам пролетариата, мы уже соединились с доблестными войсками Советской России и полные новой энергии идем по пятам бегущего врага. Просим Вас, товарищ, известите нас о положении наших семейств, оставшихся в Англии. Привет Литовской компании во главе с тов. МИЦКЕВИЧЕМ и тов. АЛЕКСА-АНГАРЕТИСОМ.

* Originale parašyta „B. Koltai“, tačiau istorinėje literatūroje minėtas šio kaimo pavadinimas — „Bolšaja Kalta“ (žr.: Vaitkevičius B. Iš Škotijos lietuvių kovų už Tarybų valdžią Sibire istorijos.— LKP istorijos klausimai, 1963, t. 3, p. 45—52).

привет нашим великим вождям всемирного пролетариата — тов. ЛЕНИНУ, «...» ЛУ-НАЧАРСКОМУ и ЦИК, да здравствует Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика. Да здравствует III Интернационал!

Председатель/ литовской/ Ком/мунистической/ ячейки бывш/ий/ редактор/ «Ранкпелнис» СТЕПОНАЙТИС.

Секретарь /подпись неясна/ *.

Vertimas **

TELEGRAMA

2/10. RTFSR Užsienio reikalų [liaudies] komisarui drg. ČIČERINUI.

Drauge, mes, Lietuvos socialistų sąjungos Didžiojoje Britanijoje nariai, nuoširdžiai sveikiname Jus, atvykusį į Tarybų Rusiją. [Jau] antri metai, kai mes išsiblaškėme po platųjį Sibirą ir kaunamės su klastingaisiais darbo žmonių priešais, daug mūsų žuvo, daug pasodinta į kalėjimus, likę gyvi susibūrė į pogrindį ir įstojo į Novonikolajevske besiformuojantį lietuvių batalioną. Po trijų darbo mėnesių mums pavyko visą batalioną paversti raudonoju batalionu ir išeiti pas savo draugus partizanus, veikiančius Čumyšo rajone. Išeidami iš Cerepanovo stoties, pasiėmėme 6 kulkosvaidžius, 5100 *** japoniškų šautuvų, 500 000 šovinių, granatų ir daug kito turto, suėmėme 20 karininkų, sugriovėme tiltus, sustabdėme geležinkelio eismą. Įvykdę pareigą darbininko, kuris ilgai vergavo Škotijos anglių kasyklose ir ten dažnai svajoto atkeršyti proletariato priešams, mes jau susijungėme su šauniąja Tarybų Rusijos kariuomene ir naujos energijos kupini miname ant kulnų bėgančiam priešui.

Prašome Jus, drauge, praneškite mums apie Anglijoje likusių mūsų šeimų padėtį. Sveikiname drg. MICKEVICIAUS ir drg. ALEKSOS-ANGARIEČIO vadovaujamą Lietuvos draugiją, sveikiname mūsų didžiuosius pasaulinio proletariato vadus — LENINĄ, «...» LUNACIARSKĮ IR CVK, tegyvuoją Rusijos Tarybų Federatyvinę Socialistinę Respubliką. Tegyvuoją III Internacionalas.

Lietuvių komunistų kuopelės pirmininkas, buvęs „Rankpelnio“ redaktorius, STEPONAITYS.

Sekretorius (pavardė neįskaitoma) ****.

8. 1920 m. kovo 25 d. „Komunistų tiesos“ korespondencija apie Sibiro lietuvių komunistų batalioną ****

Komunistų tiesa, 1920 m. kovo 25 d.

Sibiro lietuvių batalionas

Daugeliui lietuvių žinoma, kad Novonikolajevske prie lenkų armijos susiformavo atskiras lietuvių batalionas. Žmonių pastaruoju laiku jame buvo 360.

Sibiro lietuviai, dauguma, į šį batalioną žiūrėjo visai šaltai. Vieni buvo nepatenkinti, kad batalionas susiformavo prie lenkų armijos ir visiškai nuo lenkų jis priklauso. Antri, kaimesni, batalioną skaitė Kolčiakinės politikos įrankiu. Tretieji šaltai į batalioną žiūrėjo dėl to, kad... maža spēka. Bet koks tas batalionas buvo iš tikrųjų, koks tenai darbas buvo varomas ir kokių tikslu dauguma kareivių, ypatingai iš Škotijos emigrantų — jin įstojo, tai neatspėjo nė vieni.

Išskiriant oficerius ir keletą kareivių, batalionas tuoj kiaurai pasidarė visas raudonas ir visą laiką buvo pasirengęs pereiti revoliucionierių pusėn: tik geresnės progos reikėjo

* Galimas dalykas, Pr. Plaušinis.

** Versta iš telegramos kopijos; autorizuotas sveikinimo telegramos vertimas į lietuvių kalbą buvo paskelbtas 1920 metais „Komunistų tiesoje“ (1920, balandžio 29) ir „Komuniste“ (1920, kovo 17, Nr. 122(6), p. 90).

*** Taip tekste.

**** Tikriausiai Pr. Plaušinis.

***** Rašyta, atrodo, 1920 m. sausio—vasario mėn.

laukti. Neilgiausia trukus pasitaikė ir proga: lietuvių batalioną nusiunčia prie Čerepanovo stoties (pusiaukelėje tarp Novonikolajevsko ir Barnaulo) geležkelio saugoti, nes apie Barnaulą lenkai rubavojo, degino sodžius bei smaugė žmones. Lietuviai, atvažiaavę Čerepanovon ir pamatę, kad čia itin gera proga „patraukti savais keliais“, tuoj ėmėsi už darbo. Dasiklausinėta, kuriam krašte arčiausia veikia partizanų pulkai, ir galutinai suorganizuota pabėgimas.

Lapkričio 25 d., apie 9 valandą rytą, lietuvių kareiviai viena minute sulaikė vietos žmonių paprastąjį judėjimą, nuginklavo sargybą, užėmė geležkelio stotį, sugaudė 260 patvadų susikrauti savo daiktus iš „ešelon“, uždegė netoli stoties esantį geležkelio tiltelį, kitoj pusėj nuleido nuo relių garvežį — žinoma, kad apsisaugotų priešininko — ir, praėjus valandai laiko, visi linksmi ir patenkinti nukeliavo rytų—pietų linkui. Beje, beimant geležkelio stotį du lietuviai pražuvo. Paručikas Cerneckis buvo dienos rėdytojas ir tuo tarpu kokiu ten reikalu buvo nuėjęs stotin. Imant mūs kareiviams stotį jis nepasidavė ir suspėjo nušauti vieną kareivį, d[irg]. Bukmalį; bet kitas kareivis tuoj jį patį nušovė. Visi kiti aficeriai pasidavė be pasipriešinimo.

Nuo geležkelio, kol atrasta partizanų, reikėjo keliauti 60 varstų — sodžium b[olšoi] Koltai, kur veikė Gromovo atredas. Šis atredas, susistiprinęs lietuvių kareiviams, o juo labiau, kad lietuviai atgabeno daug gerų ginklų: 500 japoniškų šautuvų, 500 000 šovinių, su viršum 2000 anglišių bombų ir 6 kulkosvaidžius, tuoj užėmė iki pat geležkelio esančius sodžius ir nukirto geležkelį. Lenkų ir Kolčiaiko tos apylinkės kariuomenėj iškilo panika ir, sumobilizavę apie 1000 patvadų, leidosi bėgti į rytus. Jiems bėgant mūsų kareiviai paėmė apie 100 patvadų abazo ir 150 kareivių į nelaisvę. Čia ir pražuvo vienas lietuvių kareivis, d[irg.] Saltmiris. Žodžiu sakant, lietuvių batalionas, nors sulyginamai ir nedidžiausia spēka, atlošė revoliucijinę rolę ir žmonėse, ypatingai Altajaus apylinkėj, užsipelnė daug įtekmės.

Gruodžio 19 d. lietuvių batalionas susivienijo su rusų Raudonąja Armija ir įėjo į 312 pulką 35 divizijos. Pastaruoju laiku tas pulkas Kuznecke, o vėliau rengiasi keliauti artyn geležkelio.

Tolimesnis lietuvių bataliono likimas bus praneštas „Tiesoj“.

Netrukus paaiškės, bene reiks tverti lietuvių pulkas.

Kareivis *

9. Lenkų buržuaziniuose kariniuose daliniuose tarnavusių ir į Raudonosios Armijos nelaisvę patekusių lietuvių karių pareiškimas 5-osios armijos Karinei revoliucinei tarybai. 1920 m. sausis—kovas

РА, f. 77, ap. 2, b. 67, l. 7. Originalas **, rusų k.

В Ревсовет 5 /армия/ Советских Войск

РЕЗОЛЮЦИЯ

Литовцев военнопленных, бывших в польских регионах

Мы, литовцы, поступили в польские войска только потому, что 1) мы не хотели быть мобилизованны Колчаком и 2) что было официально объявлено, что польские войска не будут вмешиваться в жизнь России и скоро поедут в свой край. В то время мы не могли поступить иначе. Даже наши передовые товарищи большевики были такого мнения, что «поляки революционный народ и скоро восстанут». В литовский батальон, который формировался, нас не пустили, хотя обещали.

Мы, как один, клянемся, что ни один своим поступком не изменим Рабоче-Крестьянскому Советскому Правительству и всегда пойдем вместе с товарищами красногвардейцами против внешних и внутренних врагов нашей Рабоче-Крестьянской Советской Республики, против врагов коммунистов-большевиков и врагов 3-го Интернационала. Просим Ревсовет 5 /армии/ освободить нас из плёну и перевести нас в литовские части при дивизии им. 3-го Интернационала.

* Slapyvardis neišaiškintas, tačiau, sprendžiant iš korespondencijos turinio ir stiliaus, galima manyti, kad autorius — J. Steponaitis.

** Tikriausiai juodraštis.

Да здравствует мировая социалистическая революция!
Да здравствует 3-й Коммунистический Интернационал!

Председатель собрания

(—) Василевский

Секретарь

(—) Степонайтис

Подпись военнопленных за себя и неграмотных. Данаико.

Vertimas

Tarybinės kariuomenės 5[osios armijos Karinė]-revoliucinei tarybai
Karo belaisvių lietuvių, tarnavusių lenkų legionuose, [susirinkimo]
Rezoliucija

Mes, lietuviai, į lenkų kariuomenės dalinius stojame tik todėl, kad 1) nenorėjome būti Kolčiako mobilizuoti ir 2) kad buvo oficialiai paskelbta, jog lenkų kariniai daliniai į Rusijos reikalus nesikiš ir greitai išvyks į savo kraštą. Tuo metu mes negalėjome pasielgti kitaip. Net mūsų sąmoningiausi draugai bolševikai laikėsi nuomonės, kad „lenkai revoliucingi žmonės ir greitai sukils“. Į lietuvių batalioną, kuris buvo formuojamas, mūsų neleido, nors žadėjo.

Visi kaip vienas prisiekiamo, kad nė vienu savo poelgiu neišduosime Darbininkų ir Valstiečių Tarybų Vyriausybės ir visada kartu su draugais raudonarmiečiais eisime prieš mūsų Darbininkų ir Valstiečių Tarybų Respublikos užsienio ir vidaus priešus, prieš komunistų-bolševikų priešus ir 3-ojo Internacionalo priešus. Prašome 5[osios armijos Karinę]-Revoliucinę Tarybą paleisti mus iš nelaisvės ir pervesti į 3-ojo Internacionalo diviziono lietuviškąsias dalis.

Tegyvuoja pasaulinė socialistinė revoliucija!

Tegyvuoja III Komunistų Internacionalas!

Susirinkimo pirmininkas

(—) Vasilevskis

Sekretorius

(—) Steponaitis

Karo belaisvių parašai už save ir beraščius. Danaiko.

10. 1920 m. kovo 12 d. J. Steponaičio laiškas
„Komunistų tiesos“ redakcijai

Komunistų tiesa, 1920 m. balandžio 1 d.

DRAUGAI!

Ant greitųjų pranešų jums štai apie mūsų batalioną:

1-asis Atskiras Vytauto didžiojo vardo Lietuvių batalionas buvo suformuotas prie Kolčiako valdžios Novonikolajevske. Jis buvo po globa lenkų 5-tos diviziono. Į batalioną mes, didžiūmiečiai — komunistai, buvusieji mūšiuose su Semionovu, skaitliu 94 žmonių, pastojome su tuo tikslu, kad greičiau perėjus Tarybų valdžios pusėn arba pavartojus ginklus prieš baltuosius, dauguma, žinoma, stojo į batalioną tik todėl, kad nepakliūtų į rusų kariuomenę, kad buvo skelbiama, jog batalionas važiuos į Lietuvą ir t. t. Mes, daugiau supratusieji, viską permatėme ir ruošėme sukilimą; darėme slaptus susirinkimus, rašinėjome viens kitam projektus sukilimo, tyrinėjome, kas mūsų priešas, o kas užjaučiantis ir t. t.

Mūsų slaptos organizacijos komitete buvo 7 žmonės. 25 d. lapkričio 1919 m. 9 val. rytą kiekvienas iš komiteto (7 žmonių) pasiskyrėm sau uždavinį ir davėme ženklą, sulig išdirbto plano, sukilti. Vienoje minutėje 3 būriai su kulkosvaidžiais apsupo savo aficierus (16 aficierių), areštavo juos, apsupo stotį, nuginklavo miliciją ir garnizoną, sudegino tiltą, numetė 5 vestuose* garvežį. Su partizanis susitikome net su ašaromis. Moters, vaikai ir seneliai bėgo mums sutikti, kaip išgelbėtojus nuo baltųjų, kurie labai arti jų buvo. Mums susivienijus su partizanis, persimainė dalykai: po 3-jų savaičių

* Taip tekste.

laiko apie 80 sodžių pripažino Tarybų valdžią ir atsiuntė į mūsų štabą savo delegatus.

Reiškia mūsų perėjimas padarė didelį morali[ni] smūgį baltoms gaujoms. Gavome daugybę pasveikinimų iš revoliucijinių komitetų, iš suvažiavimų delegatų ir kt. Sodžius Čeremuškino ir apielenkė išrodė maža respublika. Buvo pravesta telefonai, dirbo štabai, amatininkų sąjungos, malūnai, odos dirbtuvė, organizavosi visur sovietai, dygo istaigos. Malonu be galo! Prie mūsų bataliono prisidėjo vis naujų ir naujų būrių ir sutvėrėm visą divizioną (1-ja Cymisskaja Sovetskaja divizija) iš 3-jų pulkų. Aš buvau načelninku garnizono. Turėjome mūsų su bėgančia Kolčiako kariuomene.

Gruodžio 19 d. 1919 m. atėjo 312 pulkas, su kuriuo ir susivienijome. Visą laiką, ligi dabar, stovėjome m. Kuznecke, todėl suprantama, negalėjome greičiau padaryti su draugais omskiečiais ryšių. Dabar randamės netoli Krasnojarsko.

Mūsų gyvenime didelės permainos. Gavome leidimą prisidėti prie diviziono vardo 3-jo Internacionalo. Aš esu paskirtas vojenkomu (karo komisaru) lietuvių pulko (mat tveriasi lietuvių pulkas). Leista vesti plati agitacija visuose Sibiro miestuose ir rinkti liuosnorius. Pasisekė man gauti leidimas išimti iš nelaisvės dar apie 300 lietuvių, kurie, apgauti lenkų, tarnavo jų kariuomenėj (legionuose). Mat jų neleido į lietuvių batalioną, nors jie ir prašė... Tarpe tų nelaimingų vyrų yra nemaža ir mūsų draugų. Lietuvių pulkas stovės Arinske. Regis, štabas diviziono jau pasiuntė paliepiamą [ir] Omsko lietuviams (apie 300) raudonarmiečiams išvažiuoti į Krasnojarską. Jie, žinoma, bus priskirti prie mūsų pulko. Mūsų dabartiniame batalione yra komunistų kuopelė. Narių apie 60 ir užjaučiančių 11. Bet kuomet pulkas veik visą laiką nebuvo ant vietos, tai sunku buvo viską gerai sutvarkyti ir padaryti su jumis ryšius. Neturime literatūros. Dabar gavome 2, 4 ir 5 Nr. „Tiesos“*. Siųskite bent 100 egz. Užmokėsime. Verbuokite kuo daugiausia kovotojų ir siųskite į mūsų Raudonąjį pulką. Gal jau netoli tas laikas, kuomet ir mes, lietuviai, pribūsime į pagelbą Lietuvos darbininkams. Juk jie ne mažiau kenčia nuo buržuazinės-imperialistinės Lietuvos valdžios, negu Rusijos darbininkai Kolčiako, Denikino ir Judeničiaus laikuose! Laikas [jau] sugriauti viešpatavimą Lietuvos kunigų, dvarponių ir stambiųjų ūkininkų. Lietuvių pulkas, išauklėtas po aštria priežiūra komunistų, be abejonės suloš didelę rolę Lietuvos revoliucijos reikaluose.

Na, draugai, tik dirbkime visi išvien su noru ir pasišventimu Revoliucijos naudai, o mūsų darbo vaisius nežus veltui!

Lai gyvuoja Socialinė visų šalių Revoliucija!

Lai gyvuoja Rusijos Tarybų Valdžia!

Lai gyvuoja 3-ias Komun[istų] Internacionalas!

Lietuvių pulko komisaras

J. Steponaitis.

Krasnojarskas, Kovo 12 d. 1920 m.

11. 1920 m. kovo 22 d. J. Steponaičio laiškas „Komunistų tiesos“ redakcijai

Komunistų tiesa, 1920 m. balandžio 8 d.

Krasnojarskas, kovo 22 d. 1920 m.

Draugai! Kai jau matėte iš mano laišku, kad mes tveriname lietuvių pulką kovai su kontrevoliucija čia ir Lietuvoj (teisingiau, visose šalyse), tai kovo 20 d. paliepiu 5 antimjos mūsų, kartu ir visų kitų, šis darbas sustabdytas. Dėlei suirutės transporto, stokos kuro, stokos drabužių ir skaitliaus** Raudonosios armijos — daugiau pulkų tvirti nebegalima. Mūsų batalionas gal tuoj važiuos į Kolčiugino kasyklas kasti anglių. Kiek vėliau pranešime apie savo likimą.

Lietuvių pulko komisaras,

J. Steponaitis.

* „Komunistų tiesos“.

** Tekste: skaitlinius.

12. J. Steponaičio informacija apie Sibiro lietuvių komunistų bataliono atvykimą į Andžero—Sudžensko anglies kasyklas

Komunistų tiesa, 1920 m. gegužės 6 d.

Tamsus kampelis

Balandžio 17 d. š. m. pribuvome į Sudženską. Išlipus iš vagono, žmogus pamatai lygu Škotijos angliakasių gyvenimo paveikslą: iš ilgų laibų kaminų verčiasi juodi dūmai, šnypščia garas, sukasi keliamosios mašinos ratai. Suodini — mūrini* darbininkai slankioja apie kasyklas, kasyklų budinkus. Aplinkui gausybė gyvenamųjų namų — namelių, kurių tarpe matyt ir gražių budinkų. Papratusiam gyventi tokiose sąlygose net smagu pasidaro, tankiai primena tikrųjų proletarų — rankpelnių idiliją.

Lietuvių čia besama net arti 400 dūšių ir vis daugiausia pabėgėliai, katorgininkai, tokie jau sėni užauseliai**. Tamsybė neapregiama. Visi tik tūno, tik tyli, kaip tos žuvis vandenyje. Suprantama, kol maisto yra ir pragyvenimui uždirbti dar galima, tai žmogus ne taip greit atmena savo vargus.

Apsigyvenus čia lietuvių bataliono draugams, tikimasi pažadinti tuos miegančiuosius mūsų brolius ir parodyti jiems kelią į naująjį gyvenimą.

Meldžiame draugų „KOMUNISTŲ TIESOS“ auklėtojų neužmiršti šio tamsaus kampeio ir siuntinėti mums laiškečių.

J. Stepelis***

13. 1920 m. balandžio 21 d. Sibiro lietuvių komunistų bataliono partinės kuopelės susirinkimo nutarimai

Komunistų tiesa, 1920 m. gegužės 6 d.

Balandžio 21 dieną buvo lietuvių bataliono komunistų kuopelės narių posėdis, kuriame be kitų klausimų, buvo priimtos šios rezoliucijos:

Žodis dezertyrams

„RKP ir Tarybų Respublikos vardu išnešti papeikimą tiems draugams, kurie prisiketino važiuoti į kasyklas, o vėliau išbėgiojo savais keliais. Tokių draugų mums gaila, nes jie ligi šiol nesuprato gyvenamojo momento svarbos ir neatsiliepė Revoliucijos šaukimams“.

Einamasis momentas ir mūsų pareigos

„Pasvarsčius transporto reikalus ir Tarybų Respublikos suirusį ūkio aparatą, susirinkimas išnešė tokią rezoliuciją:

Darbo žmonių klasės pastangomis ir uoliu mūsų vadų komunistų pasidarbavimu buvo sutverta galinga Raudonoji armija, kuri savo mirtinu smūgiu parbloškė sukilčius kontr-revoliucionierius ir dabar giviai saugoja užkariautus laimėjimus. Bet priešakyje dar stovi du dideli darbininkų priešininkai: SUIRUTĖ ir TAMSYBĖ. Juos reikia apgalėti. Mes, buvusieji raudonarmiečiai lietuvių bataliono divizijos 3-jo Internacionalo, suvis atsiduodame revoliucijos reikalams, ir visomis spėkomis dirbsime Tarybų Respublikos naudai. Nuoširdžiai kviečiame ir kitus draugus angliakasius ateiti mums į pagalbą, kad tuo būdu kuo greičiausia prašalinus suirutę ir pataisius šalies suirusį ūkio aparatą. Draugai! Neužmirškime, kad kasyklos, ypač šiuo sunkiu metu, tai storiausios Tarybų Valdžios ekonominio milžino arterijos, kuriomis tik ir teka taip reikalinga mašinų varymui spēka.

Lai gyvuoja smarki kova su suirutel!“

Narių disciplina

„Griežtai uždrausti azartinius lošimus, girtuoklystę, barnius ir kitus nemalonius darbus. Nepildančius šio nutarimo prašalinti iš kuopos“.

Sekretorius

J. Steponaitis

* Taip tekste. Tikriausiai turėtų būti — mūržini.

** Tikriausiai — užauseliai.

*** Vienas iš J. Steponaičio slapyvardžių.

**14. J. Steponaičio laiškas „Komunistų tiesos“ redakcijai.
1920 m. balandžio pabaiga—gegužės pradžia**

Komunistų tiesa, 1920 m. gegužės 12 d.

Sudženskas mūsų draugams jau pradėjo patikti. Gavome didžiulį namą su elektros šviesa ir kitais patogumais, ir pradėjome naują gyvenimą. Maisto reikalai itin geri: duonos, mėsos, sūrio, sviesto ir kitų produktų nestoka. Pietūs kaštuoja tik 12 rub., vakarienė — 7 rub. Kaip matyt, tai angliakasiai sau gyvena be didelių bėdų. Kas vedęs, tas gali laikyt naminių gyvulių ir paukščių. Kambariai duodama veltui. Darbo sąlygos neblogos. Čia anglis minkštos ir aukštos*. Mūsų draugams leidžiama dirbti sulig jų pačių numanymo ir papratimo. Pažiūrėsime, kas išeis iš to. Minimale mokestis tuo tarpu — 63 rub. parai; laukiama naujo darbo apkainavimo.

Niekados netikėjau, kad čia tiek daug lietuvių besama — net apie 400! Čia reikalinga daug dvasinio ir organizacinio darbo.

* Tikriausiai turima galvoje, jog akmens anglis slūgso negiliai.